

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ БАЙОК ПЕТРА ГУЛАКА-АРТЕМОВСЬКОГО

Величковська Ю. Ф.

ВСТУП

Сучасне суспільство, насичене різноманіттям культурних поглядів та цінностей, стикається з важливою проблемою адекватної толерантної міжкультурної комунікації. Це вимагає повного взаєморозуміння між носіями різних культур. У цьому контексті переклад творів художньої літератури виконує важливу роль у збагаченні культурного доробку.

Українська література визначається як одна з найбагатших у світі, вражаючи своїм жанровим розмаїттям. Незважаючи на те, що перекладачі протягом майже двох століть активно працюють над перекладом українських художніх творів англійською мовою, літературна спадщина України залишається майже невідомою англомовному читачеві.

Останнім часом кількість перекладів українських творів англійською мовою стабільно зростає. Проте перекладачі продовжують стикатися з труднощами передачі культурно-специфічної лексики, і це питання активно обговорюється вченими.

Переклад художньої літератури відіграє надзвичайно важливу роль у сучасному суспільстві. У світі, де перекладачі виступають посередниками між культурами, вони грають ключову роль у міжкультурній комунікації, сприяючи обміну досвідом та знаннями різних культур та народів. У такому світлі важливість перекладу відзначається як засіб наближення до розуміння інших культур, особливо в умовах політичних та економічних розбіжностей.

Переклад є складним явищем, оскільки він охоплює не лише мовні аспекти, але й культурні, пов'язані з концепціями, що можуть бути матеріальними чи духовними та притаманними одній культурі, але відсутніми в іншій. Вдале відтворення реалій є ключовою складовою успіху.

Переклад національної лексики вкрай важливий для розуміння художнього тексту, оскільки це єдиний засіб передачі особливостей культури, національного менталітету та відмінностей між навколишнім середовищем і культурою різних країн. Зараз перекладачам доводиться передавати всю багатогранність української культури. Зрозуміло, що абсолютна точність у передачі колориту звичаїв і традицій конкретного народу є недосяжною. Перекладачі часто зіштовхуються з проблемами,

пов'язаними із перекладом культурно-специфічної лексики: реалій, вигуків, безеквівалентної лексики, історизмів, архаїзмів, діалектизмів, власних та географічних назв тощо.

Актуальність дослідження зумовлена зростанням інтересу до української культури, зокрема її літературної спадщини, та зацікавленістю у способах її відтворення англійською мовою.

Мета дослідження полягає у виявленні культурних реалій у байках Петра Гулака-Артемівського та аналізі способів і засобів їхньої передачі у тексті-перекладі.

Для досягнення зазначеної мети передбачене виконання таких *завдань*: проаналізувати та класифікувати культурно-специфічну лексику; дослідити особливості, засоби та методи відтворення культурних реалій; встановити основні випадки невідповідності перекладу оригіналу, види та причини часткової чи повної втрати інформації.

Для проведення дослідження використовувалися різноманітні методи, зокрема порівняльний, щоб виділити спільні та відмінні риси між мовами оригіналу та перекладу; метод перекладацького аналізу, спрямований на виявлення лінгвостилістичних особливостей оригінального тексту і визначення стратегій, тактик і операцій, використаних у перекладі; перекладознавчо-зіставний метод для аналізу оригіналів та їхніх перекладів, а також метод кількісного аналізу для числового відображення результатів дослідження.

1. Особливості перекладу художньої літератури

В умовах швидкого розвитку суспільства, зростання інтернаціональних відносин і тісної взаємодії між різними країнами та культурами, великого значення набуває діяльність перекладача і, зокрема, сам процес перекладу. Вчені запропонували різноманітні визначення перекладу, кожне з яких відображає певну теоретичну модель, що лежить в його основі. Зокрема у праці Т. Стоянової наголошено, що переклад як «процес заміни тексту однієї мови текстом іншої мови, зберігає незмінний план дій» та вимагає «відчуження створеного відрізка мовлення з відповідною частиною оригіналу».¹

Перекладознавці доводять той факт, що переклад художніх текстів вважається одним із найтяжчих. Проте саме художній переклад дозволяє творцю художнього слова послідовно брати участь у творчому процесі перекладу.

Художній переклад відрізняється від інших видів перекладу, особливо технічного чи наукового, тим, що його основна мета полягає в

¹ Стоянова Т. Особливості перекладу україномовного культурно-специфічного тексту англійською мовою. Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського. 2020. № 31. С. 420.

передачі та відтворенні художньої цінності та стилістичних особливостей оригіналу. Основним завданням художнього перекладу є збереження естетичних якостей твору, передача його емоційної сфери, індивідуального стилю автора.

Дослідження історії життя письменника та його епохи може значно полегшити та збагатити процес перекладу художнього тексту. Розуміння контексту, в якому створювався оригінальний твір, може допомогти перекладачеві вдало враховувати різноманітні культурні, історичні та соціальні аспекти, які вплинули на творчий процес автора.

Перевагами перекладача можуть стати історичний і культурний аспекти, що покликані схилити творця художнього слова до розуміння історичного періоду, в якому жив письменник, усвідомлення можливих алузій і критики, культурних особливостей, традицій та звичаїв епохи, що дозволять вірно відтворити атмосферу та контекст оригінального твору. Провідну роль також відіграє знайомство з індивідуальними особливостями письменника, його емоційним станом і мовленнєвими здібностями. Знання про особистий досвід та переконання письменника може допомогти вірно тлумачити його творчість та зберігати індивідуальні риси. Знаходження історій та обставин, які надихали митця художнього слова на створення його творів, може допомогти перекладачеві вдало відтворити емоційний спектр твору. Вивчення мовної практики письменника та особливостей його стилю може полегшити завдання перекладача щодо точного відтворення мовного постапу оригіналу.

Основні виклики та труднощі при роботі з художніми текстами виникають через те, що саме ці тексти часто мають глибокий сенс, метафоричність, алегорії, ігри словами, що робить їх важкими для точного і ефективного перекладу. Авторська індивідуальність та стиль також є ключовими елементами, які перекладач повинен враховувати та передавати в перекладі, що є викликом з точки зору точності і віддзеркалення мистецької цінності оригіналу. Елементи гумору, сатири, іронії та наявність сюжетних ліній, що відображається підтекстом, а не поясненням автора, викликає у роботі перекладача складнощі.

Існування багатьох труднощів у процесі художнього перекладу підкреслює важливість спеціальних навичок у перекладача, часом вимагає здібностей творчого письма. Переклад прозових та ліричних текстів відрізняється за своєю специфікою через особливості структури та мовленнєвого стилю цих жанрів. Проза характеризується логічною послідовністю подій та розвитком сюжету. Зазвичай, прозові тексти складаються з прозових речень, що транслюють повсякденні ситуації, описують події та діалоги персонажів. Стиль прози може бути

об'єктивним і реалістичним або, навпаки, витонченим та філософським, залежно від жанру та авторського задуму. Ліричні ж твори часто орієнтовані на вираження особистих почуттів та емоцій, а не обов'язково на лінійний розвиток сюжету. Вони можуть включати вірші, пісні, поезії тощо. Ліричний стиль характеризується використанням образності, поетичності, вираженням внутрішніх переживань та особистих думок, чим ускладнює роботу перекладача.

Загалом, у перекладі прозових текстів, перекладачеві, крім лінгвістичних вмінь, доведеться враховувати особливості сюжетної побудови та характеристику персонажів. У випадку ліричних текстів, важливо передати поетичність, виразність та емоційний звучання оригіналу.

Якщо ж ми говоримо про переклади ліро-епічних творів, то майстер художнього перекладу стикається з цілою низкою проблем, які є характерними як для ліричних, так і для прозових творів.

Під час перекладу ліро-епічних творів важливо враховувати ці різноманітні аспекти, зберігаючи баланс між виразністю ліричних частин і розгортанням епічного сюжету. Збереження художньої цінності оригіналу та передача його емоційної глибини у перекладі ліро-епічних творів вимагає від перекладача високого рівня чуття до мови, культури та художнього вираження.

2. Байки П. Гулака-Артемовського як вияв української свідомості

Байки українського митця Петра Гулака-Артемовського є надзвичайно цінним, проте водночас і тяжким, скарбом для перекладача.

Перш ніж зануритися у переклад ліро-епічних творів українського байкаря, перекладач повинен першочергово осмислити історичне минуле нашого народу, зокрема часи тотального нищення національної культури та свідомості українців колоніальним урядом Російської імперії. Зіштовхування з такими поняттями, як кріпацтво, поміщики, панщина, змусить перекладача замислитись як правильно передати іноземною мовою трагедію нашого народу через відображення цих понять, що часто зустрічаються у творах письменника в якості символів та алегоричних образів.

Передача трагічних реалій власного народу у художньому перекладі вимагає від перекладача особливої обачливості, чутливості та ретельності. Усвідомлення коренів і наслідків колонізаційної політики російських імператорів в тогочасній Україні сприятиме вірному відтворенню відтінків та важливих аспектів тем, ідей та проблем, що представлені в художніх творах нашого байкаря. У деяких випадках додавання приміток або пояснень може допомогти читачеві краще зрозуміти історичний та культурний контекст, що відображений у творі.

Сучасна дослідниця О. В. Дунаєвська відмічає, що пізнання народу, його культури, його ментальності іншими народами може бути як поверховим, так і глибинним, всебічним. Для глибинного пізнання народу необхідно знання його мови. У цьому випадку мова виконує функцію зв'язку між народами. Саме за допомогою мови відбувається «переливання» духовних цінностей, транспортування їх іншими мовами, завдяки чому духовність одного народу стає органічною частиною духовності інших народів, а існування нашого народу стає з маловідомого у світі факту невід'ємним чинником світової цивілізації².

Успішний переклад також включає чутливість до мовних відтінків та стилів, які характеризують трагічні моменти з життя нашого народу. Важливо передати емоційну насиченість мови та виразити глибокі почуття, що розкриваються словесними монологами та діалогами провідних образів байок.

Монологи та діалоги головних героїв є важливим елементом для розкриття характерів, вираження емоцій та розвитку сюжету. У світі перекладу ці елементи набувають особливого значення, оскільки вони втілюють у собі глибокий контекст та індивідуальність персонажів.

Згідно із літературознавчим словником-довідником, монолог – це «тривале, внутрішньо однорідне і зв'язне висловлювання, що належить одному суб'єктові і виражає його думки, свідомі чи підсвідомі переживання, рефлексії, почуття та акти волі»³.

Збереження стилістичних особливостей мови персонажа важливе для передачі його унікальності та особистості. Монологи дозволяють герою виражати свої думки без зовнішнього впливу, і перекладач повинен передати цю індивідуальність. Розуміння сюжетного та культурного контексту є важливим елементом, оскільки від цього залежить точне відтворення сенсів та конотацій монологів. Монологи часто наповнені емоціями, і переклад повинен виражати не лише слова, але й глибину почуттів героя. Використання адекватних еквівалентів інтонації є ключовим.

Діалоги виступають як інструмент для розкриття взаємодії персонажів, розвитку сюжету та вираження внутрішнього конфлікту. За словами редакторів літературознавчого словника-довідника, «кількість осіб у діалозі – питання неістотне, бо діалогічність мовлення закладена у самій природі мови як засобу спілкування». Адже кожен герой має свій унікальний спосіб висловлення, який повинен бути відтворений в

² Дорда С. В. Лінгвокультурологія як самостійний напрям лінгвістичних досліджень. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Серія «Філологічні науки». Мовознавство. №3 (352). Луцьк, 2017. С. 412.

³ Літературознавчий словник-довідник / За ред. Л64 Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 2007. С. 356.

діалогах. Це важливо для передачі його особистості та взаємодії з іншими персонажами. Натуральний ритм та темп діалогів важливі для створення відчуття живої бесіди. Перекладач повинен уникати надмірних формалізмів, щоб зберегти динаміку. Діалоги також часто відображають соціокультурні аспекти мови, такі як ввічливість, жаргон, вирази тощо. Перекладач повинен зберегти цей контекст, щоб не втратити сенс і виразність діалогів.

У байці «Дві пташки у клітці» П. Гулак-Артемівський з допомогою діалогів головних героїв (пташок) розкриває тогочасне тяжке становище українців, які після остаточного нищення Запорізької Січі, серця української свободи, потрапили в колоніальну клітку Російської імперії:

«Чого цвірінкаєш, дурний, чого голосиш?

Хіба ж ти тряси захотів?

Що заманулося, чого ти не попросиш,

Чи сім'ячка, просця, пионця, чи то крупів, –

Всього ти в кліточці по саме нельзя маєш,

Ще й витребенькуєш, на долю нарікаєш», –

Так в клітці підлітка корив снігур старий.

«Ой дядьку, не глузуй! – озвався молодий. –

Недарма я журюсь і слізками вмиваюсь,

Недарма я просця і сім'ячка цураюсь.

Ти рад пожорні сій, бо зріс в ній і вродився;

Я ж вільний був, тепер в неволі опинився».⁴

У цьому фрагменті діалогу між пташками відбувається важлива розмова, яка допомагає розкрити тему покріпачення нашого народу. Діалог виступає як засіб вираження поглядів та переживань персонажів, а також служить для передачі конфлікту між ними. Адже два снігури є представниками нашого народу, які в різний час були колонізовані московитами. Тому і почуття свободи у кожного з них є різним.

Головний герой, молодий снігур, що є уособленням українців нащадків козацтва, відзначається бажанням волі та відчуттям власної свободи. Він розповідає старшому снігуру – представнику українського дворянства, яке спокусилося обіцянками московських правителів, що вільно блукає та не піддавався рабському утиску в клітці, у порівнянні з тим, що випало на долю старшого.

Перекладач має врахувати, що діалог слугує не лише як інструмент для вираження особистих переживань снігурів, а й як засіб розкриття колоніальної проблеми. Використаний П. Гулаком-Артемівським вислів *«Ще й витребенькуєш, на долю нарікаєш»* скеровує читача зіштовхнутися з тогочасними зауваженнями московитів щодо українців з приводу нарікання останніх на свою тяжку долю на ув'язненій рідній

⁴ Гулак-Артемівський П. Твори. Київ, 1978. С. 46-47

землі. Переклад цього речення має бути вірним і відтворювати тогочасні проблеми: «*You're also naughty and complaining about your fate*». Дотримання усіх вимог перекладу створює можливість для читача задуматися над національними та соціальними аспектами, пов'язаними з темою колоніальної політики Російської імперії в тогочасній Україні.

Байка «Пан та Собака» відтворює реалії сколонізованих українців в образах Пана та Собаки через алегоричний спосіб, який є характерним для байкового жанру. Пан у байці символізує Російську імперію, яка визискує український народ. Зневажливе ставлення Пана до Собаки відображає ставлення колонізатора до колонізованого народу, його претензії до власності та контролю. Уривок, що представлений діалогічним мовленням,

«*Аж ось і пан прибіг.*

«*Лупить Рябка, – сказав, – чухрайте! ось батіг!*» –

«*За що?.. – спитав Рябка, а пан кричить: «Чухрайте!»*»⁵.

найповніше розкриває відносини колонізатора та колонізованих українців.

Під час роботи з подібними текстами, перед перекладачем стоїть завдання зберегти символізм алегорії таким чином, щоб читач отримав той самий образ чи ідею, що представлений в оригіналі. Необхідно використовувати еквіваленти або аналогії, які мають подібне значення в культурі, куди ведеться переклад. Також потрібно пам'ятати про те, що символи можуть мати різне значення в різних культурах. Один символ може бути важливим у визначеному контексті, але бути непомітним або неправильно сприйнятим в іншому. Глибоке розуміння тексту та його контексту важливе для правильного перекладу алегоричних образів. Перекладач повинен виявити основні теми та ідеї, які передає алегорія, і врахувати їх при виборі слів і виразів. Необхідно уникати буквалізмів. Адже іноді прямий переклад може втратити образність. Тому варто дотриматися необхідності передачі духу алегорії, що є надзвичайно важливим для передачі авторського задуму. Загалом, переклад алегоричних образів вимагає від перекладача не лише знання двох мов, а й вміння передати та розуміти внутрішній підтекст та символізм твору.

Передача символізму змісту байок є гарантією успіху перекладача. Адже переклад символічного змісту байки – це завдання, яке передбачає ретельне розуміння та передачу внутрішніх значень символів, що використовуються в тексті. Символи в байках часто несуть глибокий філософський чи моральний зміст. Їх вивчення та вірне відтворення дозволяє читачеві глибше розуміти ідеї та цінності, які автор намагався висловити.

⁵ Гулак-Артемівський П. Твори. Київ, 1978. С. 52.

Байки, часто створені з метою навчити чи вражати, можуть втратити свою сутність, якщо символіку передано хибно. Збереження художнього стилю є ключовим для успішного перекладу.

Символи можуть викликати емоційні реакції у читачів. Якщо перекладач здатен відтворити ці символи точно, це сприяє ближчій емоційній взаємодії з текстом. Символи часто мають глибокий зв'язок з культурними концепціями. Їхнє правильне відтворення важливе для того, щоб читачі розуміли контекст та значення. Якщо перекладач здатен передати символи таким чином, щоб вони були зрозумілі та значущі для читачів іншої культури, це сприяє транскультурному розумінню та обміну цінностями.

Байка П. Гулака-Артемівського «Солопій та Хівря, або Горох при дорозі» розкриває особливості світогляду нашого народу, його внутрішні цінності. Уривок «*Чи ти ж того не чуєш, // Що як уродить Бог, то дасть на долю всіх?*»⁶ відображає релігійність українців, їхню безкорисливість і привітність. Тому перекладач має врахувати розуміння релігійних вірувань та концепцій наших співвітчизників, а також їх безкорисливе та позитивне ставлення до інших людей. Пропонуємо наступний переклад цього уривку: «*Do you not hear that, // Whatever God gives birth to, He will give it to all on fate?*»

3. Переклад культурно маркованої лексики на основі байок П. Гулака-Артемівського

Під час перекладу текстів художньої літератури творець художнього слова також має пам'ятати про особливості перекладу культурно-маркованої лексики. Більшість мовознавців у своїх дослідженнях оперують терміном «культурно-маркована лексика», що визначає безпосередній зв'язок із національною культурою та світоглядом. В. Кононенко вказує, що «фіксація культури в поширеному тексті, дискурсі зазвичай пов'язана з вивченням національної культури світу ...».⁷ О. Ю. Тупиця вказує, що культурно-маркованою лексикою можна вважати безеквівалентну лексику, а також частково безеквівалентні одиниці (фонова лексика, конотативні слова), екзотизми, варваризми.⁸ С. Влахов та С. Флорін визначають безеквівалентну лексику як «одиниці, що не мають із тих або інших причин лексичних відповідників

⁶ Гулак-Артемівський П. Твори. Київ, 1978. С. 46.

⁷ Космеда Т. Ще раз про характер народу і характер мови: міф чи реальність. Українське мовознавство. 2016. Вип. 1. С. 67.

⁸ Швачко С. О. Чинники лакуарності у модусах мови, мовленні та мовленнєвій поведінці. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2016. № 6(331). С. 9.

у мові перекладу».⁹ В. Н. Комісаров також означає безеквівалентну лексику як «одиниці вихідної мови, які не мають регулярних відповідників у мові перекладу».⁹ До безеквівалентної лексики дослідниця А. В. Суперанська пропонує відносити, перш за все, неологізми та слова, які називають специфічні поняття і реалії, а також маловідомі імена та назви, для яких треба створювати оказіональні відповідники у ході перекладу.¹⁰

Українська культурно-маркована лексика охоплює терміни та вирази, що мають глибокі культурні конотації та відображають особливості українського способу мислення та традицій. Серед них варто виділити етнічні назви, історичну лексику, релігійну лексику, традиційні звичаї та обряди, фольклорну лексику, етнографічні та географічні терміни.

Байки П. Гулака-Артемівського, як визначного представника української літератури періоду романтизму та чудового знавця народно-розмовної мови, народних звичаїв та побуту, представляють велику кількість культурно-маркованої лексики, яка відображає народний дух та особливості української культури. Тому переклад байок письменника обов'язково вимагає особливої уваги до деталей та контексту.

Українські імена, прізвища та назви персонажів, що представлені в байкарській спадщині митця художнього слова, важко відтворити англійською мовою з врахуванням їхнього етнічного підтексту. У текстах байок ми зустрічаємо наступні імена та назви персонажів: *Хведько, Солоній, Хівря, Твардовський, Тюхтій, Чванько, Цікавий, Мовчун, Рябко, Дурень, Здоров'ячко, Лікар, Пан, Рибалка, Пліточка*.

Переклад імен героїв є важливою частиною перекладацького процесу, оскільки імена можуть нести важливий смисловий заряд та впливати на сприйняття персонажів читачем. Перекладач повинен враховувати фонетичну близькість між оригінальним ім'ям та його англійським відтінком. Якщо звучання імені важливе для сюжету чи характеру, переклад може бути обрано таким чином, щоб зберегти цю фонетичну схожість. У разі випадку, коли імена персонажів є стандартними українськими іменами, майстер художнього перекладу може імітувати або обрати подібне ім'я, яке є загальновідомим у англійській мові. Ми пропонуємо наступний переклад імен героїв байок П. Гулака-Артемівського: *Khvedko, Solopiy, Khivrya, Tvardovsky*.

Решта виділених нами імен і назв персонажів несуть у собі семантичний відтінок або зв'язок із конкретними значеннями.

⁹ Лінгвокраїнознавство. Англломовні країни: [підручник для студ. та викладачів вищих навч. закладів] / А. Б. Гапонів, М. О. Возна; за заг. ред. В. В. Бондаренко. Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. С. 149; 147-148.

¹⁰ Там само: С. 175

Перекладач повинен спробувати зберегти або передати цей смисловий аспект при перекладі.

Водночас вказані імена та назви героїв мають культурні аспекти, які необхідно відтворити в іншій мові. Перекладач повинен розуміти ці культурні контексти та адаптувати імена для англомовної аудиторії. Також майстер художнього перекладу може шукати аналогічні імена в англійській мові, які не лише відображають фонетичну схожість, а й відтворюють характеристики персонажів. Ми пропонуємо наступний переклад назв персонажів байок П. Гулака-Артемовського: *Riabko, Doctor, Landowner, Fisherman, Clumsy, Boastful, Curiouser, Silent, Stupid*.

Назви персонажів Здоров'ячко та Пліточка несуть у собі зменшувально-пестливе значення. Категорія димінутивності є однією з яскравих ознак самобутності української мови, оскільки вона виявила себе надзвичайно продуктивною порівняно з іншими мовами.¹¹ Автор намагається підкреслити унікальність української мови та її емоційну забарвленість. Загалом, зменшувальні форми часто використовуються для вираження почуття тепла, ніжності та близькості. Вони додають тексту емоційну спрямованість, роблячи мовлення більш експресивним та особистим. Також зменшувально-пестливі слова можуть бути використані письменником з метою спрямування читачів чи слухачів до провідної думки твору. Байки П. Гулака-Артемовського спрямовані на навчання читачів моральним і життєвим урокам, а також підкреслення національних цінностей, що постали як вагома потреба формування українців як нації.

Англійська мова має обмежені засоби вираження зменшувально-пестливого значення через використання переважно іменникових суфіксів, таких як -y, -let, -cule, -el, -et, -ette, -ie, -in, -kin, -ling, -ock, -ule. Щоб збагатити семантичне та конотативне навантаження слів у цьому аспекті, в основному використовуються лексичні засоби, зокрема прикметники.

Дослідники (Л. Корунець, Г. Хомечко) пропонують декілька способів перекладу димінутивної лексики англійською мовою за допомогою суфіксів -erel, -ette (цей суфікс трапляється переважно в США), -kin (непродуктивний суфікс, який рідко трапляється), -let, зменшувальнопестливий суфікс -y (ie); лексичних засобів – little, small, tiny, dear, kind, lovely; транслітерації; перекладу кореневими словами.

Переклад назв персонажів *Здоров'ячко та Пліточка* ми пропонуємо наступний: *Healthy, small Roach*.

Загалом, у перекладацькій практиці не може бути стандарту для відтворення зменшувально-пестливих слів української мови засобами

¹¹ Хомечко Г. Димінутиви як самобутня прикмета української мови. Режим доступу: www.anthropos.org.ua/jspu/i/handle/123456789/399.

англійської мови через відсутність в останній відповідних словотвірних моделей. Тому і переклад байок П. Гулака-Артемівського вимагає ретельної уваги.

Під час перекладу міжродових творів автора перекладач має звернути також увагу на правильність відображення суто українських слів, які були характерними для авторової сучасності. У всіх байках ми зустрічаємо наявність просторічної лексики, згрублених висловів та ідіом, правильний переклад яких має надзвичайно вагомий значення.

Переклад зазначеного багатства нашої мови вимагає розуміння контексту, в якому вживається відповідна лексика. З метою доношення до іноземця повідних ідей байок, майстер художнього перекладу має вибрати відповідний переклад, який передасть аналогічне значення чи емоційний відтінок. Зазвичай, це вимагає використання виразів або сленгових слів, які властиві вказаній автором соціокультурній групі. Найважливіше для перекладу просторічної та згубленої лексики – це дотримання балансу між вірністю оригіналу та зрозумілістю для читача в перекладеній мові. Наприклад, уривок, що збагачений просторіччями, «*Дрючком Хведька разів із шість оперезав!..*»¹² пропонуємо перекласти як «*He struck Khvedko six times with the twig!*». Саме такий переклад дозволить донести до іноземного читача суть авторового вислову.

Також цікавими для перекладу є рядки твору «Дві пташки в клітці» П. Гулака-Артемівського «*Чого цвірінькаси, дурний, чого голосиш? // Хіба ж ти тряси захотів?*»,¹³ які відображають багатство української мови, незважаючи на вживання просторічної лексики. Перекладач повинен дотриматися збереження аутентичності інтонації та стилю вказаної лексики. Ми пропонуємо наступний переклад: «*Why are you chirping, you fool, why are you crying? // Do you really want a shake?*»

Здійснюючи переклад просторічної лексики, необхідно також враховувати мету її створення автором. Найчастіше це гумористичний ефект. І саме цей ефект під час перекладу байок не повинен втрачатися.

Майстер художнього перекладу в особливих випадках має уникати прямого перекладу жартів, які можуть бути неправильно сприйняті в іншій культурі. Потрібно враховувати культурні відмінності та адаптувати гумор до менталітету читачів. Допомогою в цій делікатній справі також може стати використання гри слів, що має аналоги в цільовій мові, або застосування перифразів, які передадуть той самий сенс і гумористичний ефект. Також варто враховувати локальні аспекти гумору та, за можливості, використання місцевих анекдотів, виразів або культурних особливостей для створення ефекту веселощів. Наприклад, переклад уривку із байки «Пан та собака» «*Заснув Рябко, захріп, аж*

¹² Гулак-Артемівський П. Твори. Київ, 1978. С. 46

¹³ Там само: С. 47

*ожерел трясется»*¹⁴ варто подати так «*Ryabko fell asleep, snoring, and the fence shook*». Отже, ключове завдання полягає у вмінні відчутти гумор оригіналу та знайти кращі засоби для його передачі в іншій мові.

ВИСНОВКИ

Загалом переклад байок П. Гулака-Артемівського представляє собою складні завдання для перекладача, оскільки твори письменника виблискують оригінальністю, насиченістю культурно-маркованою лексикою та тонким гумором. Перекладач повинен бути добре ознайомлений із традиціями та особливостями української культури, а також мати високий рівень майстерності у вираженні гумористичних елементів. Однією з ключових складових є переклад культурно-маркованої лексики, яка завдяки вибраному автором зменшувально-пестливому стилю набуває особливого колориту. Важливо врахувати, що пестливі слова в українській мові можуть мати багатошаровий смисл та відтінки, що не завжди легко передати в іншій мові. Гумор, який присутній у байках, також викликає складнощі під час перекладу. Він часто побудований на словесних жартах, грі слів, іронії та гострих антитезах. Перекладачеві потрібно знайти ефективні засоби передачі гумористичних елементів, щоб зберегти веселий і легкий тон оригіналу.

Отже, переклад байок П. Гулака-Артемівського вимагає від перекладача не лише глибокого розуміння мови, але й чутливості до культурних нюансів та вміння передати глибину гумору. Справжній успіх у перекладі байок досягається завдяки творчому та компетентному підходу, що дозволяє зберегти усю багатогранність і вишуканість оригіналу в новій мові.

АНОТАЦІЯ

Дослідження присвячене вивченню та аналізу особливостей перекладу байок П. Гулака-Артемівського. Байки цього видатного українського письменника відзначаються унікальним поєднанням глибини філософських думок і витонченого гумору. Основний акцент дослідження сфокусовано на проблемах, що виникають у процесі перекладу цих творів, зокрема передачі культурно-маркованої лексики та гумористичних елементів. У роботі проаналізовано важливість врахування контексту української культури та мовних особливостей української мови при перекладі байок. Велика увага приділяється зменшувально-пестливому мовному стилю автора та його впливу на смислову глибину творів. Також розглянуто можливі стратегії та методи перекладу, спрямовані на збереження та ефективну передачу усіх аспектів оригінального тексту. Результати дослідження можуть

¹⁴ Гулак-Артемівський П. Твори. Київ, 1978. С. 25

бути корисними для перекладачів, фахівців у галузі літературного перекладу, а також всіх, хто цікавиться проблемами взаємодії мов та культур у художньому тексті.

Література

1. Гулак-Артемівський П. Твори. Київ, 1978. 159 с.
2. Дорда С. В. Лінгвокультурологія як самостійний напрям лінгвістичних досліджень. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету ім. Л. Українки. Серія «Філологічні науки». Мовознавство.* №3 (352). Луцьк, 2017. С. 411–417.
3. Корунець Л. І. Категорія димінутивності в англійській та українській мовах. *Мовознавство.* 1981. № 4. С. 81-85.
4. Космеда Т. Ще раз про характер народу і характер мови: міф чи реальність. *Українське мовознавство.* 2016. Вип. 1. С. 66-77
5. Лінгвокраїнознавство. Англomовні країни: [підручник для студ. та викладачів вищих навч. закладів] / А. Б. Гапонів, М. О. Возна; за заг. ред. В. В. Бондаренко. Вінниця: НОВА КНИГА, 2005. 464 с.
6. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Л64 Р. Т. Гром'яка, Ю. І. Коваліва, В. І. Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
7. Стоянова Т. Особливості перекладу україномовного культурно-специфічного тексту англійською мовою. *Науковий вісник ПНПУ ім. К. Д. Ушинського.* 2020. № 31. С. 419-434.
8. Хомечко Г. Димінутиви як самобутня прикмета української мови. – Режим доступу: www.anthropos.org.ua/jspui/handle/123456789/399.
9. Швачко С. О. Чинники лакуарності у мовусах мови, мовленні та мовленнєвій поведінці. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.* 2016. № 6(331). С. 5-11.

Information about the author:

Velychkovska Yuliia Fedorivna,
Candidate of Philological Sciences,
Senior Lecturer at the Department of Slavic,
Romance and Germanic Philology,
V. I. Vernadsky Taurida National University,
33, John McCain str., Kyiv, 01042, Ukraine